УДК: 342.7

ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Коваленко Інна Анатоліївна
доцент, к.ю.н.
Гаврилюк Олександра Вадимівна
Студентка
Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Анотація: У статті розглядається, як можна і головне – треба – захищати особисті немайнові права людини у сучасному цифровому світі. Автор рішуче наголошує, що з шаленим розвитком соцмереж, месенджерів та різних онлайн-платформ з'являються принципово нові, часто невидимі, загрози для таких фундаментальних цінностей, як честь, гідність і приватність. Ми критично оцінюємо, наскільки ж справляються наші сьогоднішні закони та юридичні механізми з блискавичними порушеннями прав у мережі. Підкреслюється, що для справжнього, дієвого захисту потрібні не просто латки на старих нормах, а нові, гнучкі підходи, які реально допомагають людям відновлювати свою репутацію, а головне – зберігати внутрішній спокій. Також приділяється пильна увага необхідності формування високої культури поваги до особистих прав у суспільстві.

Ключові слова: Немайнові права, гідність, приватність, репутація, право на зображення, моральна шкода, кіберделікти.

Основний матеріал. Захист особистих немайнових прав сьогодні, без перебільшення, стає питанням національної і, я б сказав, людської гідності. Уявіть собі ситуацію: ви поділилися особистою думкою у соцмережі, а хтось, чийого обличчя ви не бачите, використовує її, щоб не просто посперечатися, а принизити вас, або з'являється вигадана, токсична неправдива інформація про

вас – і все це поширюється з катастрофічною швидкістю. Раніше основними порушниками були великі, неповороткі газети, журнали або телевізійні випуски, а тепер, як ми всі бачимо, майже все зло відбувається онлайн, за секунди.

І тут постає одне з найболючіших питань нашого часу: як захистити себе, коли інформація миттєво, без жодних перешкод, розлітається по всьому світу? Наші старі закони, написані для епохи друкарських машинок та стаціонарних телефонів, часто не встигають навіть озирнутися за такими змінами. Тому критично важливо не просто знати свої права, які прописані у Конституції, а й розуміти, як їх можна реально, фізично захистити у цьому агресивному інтернет- просторі. Крім того, захист немайнових прав – це не лише про суворі закони і судові позови, а й про культуру поваги один до одного. Якщо люди вчасно усвідомлять, що навіть невинний, на перший погляд, жарт чи пущена чутка можуть завдати іншій людині сильного, іноді невиправного, болю, то більшості проблем можна було б уникнути ще до того, як вони перетворяться на тривалі та виснажливі судові справи.

Особисті немайнові права, які є фундаментом нашої особистості, пов’язані з нашою гідністю, честю, ім’ям, репутацією і, безумовно, приватним життям [1, с.125]. Вони невіддільні від людини і не мають прямого економічного змісту, але саме завдяки їм ми можемо відчувати себе повноцінними, вільними і захищеними членами суспільства. Є. О. Харитонов у своїй монографії підкреслював, що саме ці права становлять нематеріальну основу правового статусу особи [3, с. 21]. Р. О. Стефанчук присвятив значну увагу теоретичним аспектам цього питання, підкреслюючи їхню абсолютну цінність [4, с. 415].

У цифрову епоху ці права зазнають найсерйозніших випробувань за всю історію юриспруденції. Щодня з’являються сотні випадків поширення неправдивої, часто злісної, інформації, потоку образливих коментарів або публікації глибоко приватних фото без жодного дозволу. І тут криється найбільша проблема: традиційні механізми захисту – спростування, скарги або,

навіть, компенсація моральної шкоди – часто капітулюють перед натиском мережі.

Є кілька, на мій погляд, непереборних причин цієї капітуляції це – швидкість поширення інформації, коли інформація встигає обігнути планету кілька разів, перш ніж заява потерпілого навіть потрапить до канцелярії суду. Поки справа дійде до слухання, токсичний матеріал уже набрав тисячі переглядів і сотні репостів. Юридичний процес просто катастрофічно повільний порівняно з Інтернетом; це – анонімність та невловимість порушників, є мабуть, найбільшим болем. Люди, які займаються цифровим булінгом чи дифамацією, можуть діяти під десятками фейкових акаунтів або вигаданими іменами, ховаючись у тіні. Це робить пошук справжнього винуватця складним, тривалим і, часто, безрезультатним квестом; та транскордонний характер контенту, коли інформація розміщується на серверах, розташованих в іншій країні чи навіть на іншому континенті, і тут ми потрапляємо у глухий кут міжнародного права: складно визначити, яке саме законодавство застосовувати, та як виконати рішення українського суду, наприклад, на території США чи Німеччини [2, с. 132]. Проблематику захисту честі в мережі детально розкрила В. В. Рябокобила [5, с. 80]

Уявіть собі, що хтось навмисно опублікував ваше приватне фото в інтернеті без жодного дозволу, і воно, завдяки алгоритмам, потрапило на сторінки тисяч людей у різних країнах. Відновити справедливість через традиційні засоби, як-то вимога до газети опублікувати спростування, практично неможливо. Тому стає очевидним, що нам потрібні не просто косметичні зміни, а нові, більш гнучкі та швидкісні механізми захисту, на кшталт "цифрової швидкої допомоги".

Щоб захист особистих немайнових прав став не просто декларацією, а реальністю, потрібні як невідкладні правові, так і глибокі культурні зміни.

Має бути законодавчо закріплено "Права на забуття": Цей інструмент, успішно інтегрований у європейський GDPR, має стати нашою нормою. Кожна людина повинна мати беззаперечне право вимагати видалення застарілої,

неправдивої або шкідливої інформації про себе з пошукових систем та відкритих архівів. Це не лише відновлює репутацію, але й повертає людині внутрішній спокій та контроль над своєю історією. Необхідність такого права підкреслює і В. М. Король у своєму дослідженні [6, с. 280].

Потрібно підвищити відповідальність онлайн-платформ. Соцмережі, сайти та хостинг-провайдери повинні нести не лише моральну, але й фінансову відповідальність за неактивне реагування на обґрунтовані скарги користувачів та судові рішення. Якщо платформа свідомо чи недбало відмовляється видаляти шкідливий контент, вона повинна стати співвідповідачем. Це створить потужний економічний стимул для їхньої співпраці з громадянами і державними органами.

Також давно потрібно прописати у відповідних законах справедливе та адекватне відшкодування моральної шкоди. При оцінці розміру компенсації суди повинні відійти від формального підходу. Розмір компенсації має безпосередньо залежати від реального масштабу поширення інформації – кількість переглядів, репостів, загальне охоплення аудиторії. Це робить відшкодування більш відчутним і справедливим, а також слугує справжнім превентивним засобом для потенційних порушників.

І на останок, вже має бути культурна трансформація та обізнаність суспільства. Правовий захист завжди буде лише "пожежною командою". Найкращий захист – це повага. Важливо пояснювати людям, особливо молоді, що навіть «невинний жарт» чи необережний коментар у мережі може завдати глибокої і тривалої шкоди іншій людині. Повага до чужої приватності та гідності – це культура, яку варто активно виховувати ще з дитинства і впроваджувати на рівні корпоративної етики.

Висновок. Особисті немайнові права – це не просто чергові юридичні терміни, а невидимий каркас, що формує нашу гідність і самоповагу. У цифровому світі їхній захист вимагає рішучих, сучасних і гнучких інструментів.

Нам украй необхідно не просто виправляти старі закони, а створювати

механізми, які реально працюють онлайн: від "права на забуття" до встановлення відчутної відповідальності власників платформ та адекватної оцінки моральної шкоди. Зрештою, збереження честі, приватності та доброго імені – це не тільки суто юридична справа, а й глибоке моральне питання, яке стосується кожного, хто бере участь у житті суспільства. Захист немайнових прав – це не тільки про суди чи юристів. Це про повагу до людей, їхньої гідності і права залишатися собою у світі, де інформація миттєво поширюється і де кожен необережний пост або коментар може мати справді серйозні, незворотні наслідки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. – Київ: Юрінком Інтер, 2022. – 980 с.
2. Цивільне право: підручник / за ред. О. В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2021. – 1056 с.
3. Харитонов Є. О. Особисті немайнові права фізичних осіб: Монографія. – Одеса: Юридична література, 2019. – 320 с.
4. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб: Теоретичні аспекти. – Харків: Право, 2020. – 415 с.
5. Рябокобила В. В. Захист честі, гідності та ділової репутації в умовах поширення інформації в мережі Інтернет. // Право України. – 2021. – № 5. – С. 78–85.
6. Король В. М. Право на забуття у контексті захисту персональних даних та немайнових прав. – Львів: Світ, 2022. – 280 с.